

K R O N I K A

Dr Vera Hatz (1923–2010)

W dniu 18 października 2010 roku po długiej chorobie zmarła w Eutin pod Hamburgiem Dr Vera Hatz z domu Jammer. Była ona wybitnym znawcą niemieckich monet z X i XI w., a w szczególności monet saskich. Im właśnie poświęciła swoją rozprawę doktorską, którą opublikowała jeszcze pod nazwiskiem panieńskim: V. Jammer, *Die Anfänge der Münzprägung im Herzogtum Sachsen (10. und 11. Jahrhundert)*, Num. Studien 3/4, Hamburg 1952.

Urodziła się 15 sierpnia 1923 r. w Hamburgu i całe życie była związana z tym miastem. Tu odbyła studia i tu pod kierunkiem prof. Waltera Hävernicka napisała wspomnianą dysertację, a od 1951 r. rozpoczęła pracę w kierowanym przez tegoż uczonego Museum für Hamburgische Geschichte. W ten sposób związała się z twórcą tzw. hamburskiej szkoły numizmatycznej, stając się (obok swojego męża – Gerta Hatz) jednym z jej filarów.

Jednym z największych osiągnięć tego zespołu numizmatyków niemieckich był udział w opracowaniu przebogatej zasobów monet epoki Wikingów odkrywanych w Szwecji i przechowywanych w tamtejszych muzeach. Odbywało się to w ramach porozumienia zawartego w 1954 między niemiecką Komisją Numizmatyczną a stroną szwedzką. Stronę niemiecką

od początku reprezentowała Vera Jammer (Hatz), potem dołączyli do niej Gert Hatz i Peter Berghaus. Efektem ich pracy był udział w publikacji wielotomowego, ciągle nieukończonego inwentarza znalezisk (*Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt. Catalogue of Coins from the Viking Age found in Sweden*, Stockholm, od 1975; por. na ten temat: V. Hatz w *Concordia ditat*, red. R. Cunz, Numismatische Studien 13, Hamburg 2000, s. 181-202). Nie mniejsze znaczenie miało poznanie materiału – przede wszystkim monet niemieckich, ale też czeskich, węgierskich i italskich. Materiał ten stanowił źródło odrębnych prac Very Hatz (1965, 1974, 1981, 1983). Wśród nich należy wymienić zwłaszcza publikację nowego typu monet z początków panowania Stefana I, a więc i z początków węgierskiego menictwa: (*B)RESLAVVA CIV(ITAS)*, *Zum Beginn der ungarischen Münzprägung*, [w:] *Dona numismatica*, Hamburg 1965, s. 79-85. Odkrycie Very Hatz, która nowy typ – wbrew protestom numizmatyków węgierskich – połączyła z dzisiejszą Bratysławą, zostało z aprobatą przyjęte przez opinię międzynarodową.

Największe jednak uznanie przyniosły Verze Hatz badania jednego tylko typu monet saskich, ale za to bitych w milionach egzemplarzy i dlatego występujących bardzo licznie w znaleziskach w Polsce

i w całej strefie bałtyckiej. Chodzi o tzw. denary Ottona i Adelajdy, czyli monety bite przez ponad pół wieku niezmiennymi stemplami. Noszą one imię króla Ottona i cesarzowej Adelajdy († 999). Dawniej sądzono, że to emisja Ottona I (†973) i jego żony. Potem przeważało zdanie Hermanna Dannenberga, iż mamy tu do czynienia z monetami małoletniego Ottona III i jego babki sprawującej regencję (od 991 r.). Taką wersję przyjęła też Vera Hatz w swoich wieloletnich badaniach. W ich wyniku m.in. ustaliła szczegółową, powszechnie przyjętą typologię tych monet: *Zur Frage der Otto-Adelheid-Pfennige, Versuch einer Systematisierung auf Grund des schwedischen Fundmaterials*, [w:] *Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis*, I, Stockholm 1961, s. 105-144. Jednocześnie (współ z E. Kraume) badała pochodzenie srebra, z którego były bite (*Hamburger Beiträge zur Numismatik* 15, 1961, s. 13-23 oraz cały zeszyt dodatkowy; 21, 1967, s. 35-38). Po raz ostatni podjęła temat tych monet, współ z innymi badaczami, w ważnej monografii: G. Hatz, V. Hatz, U. Zwicker, N. und Z. Gale, *Otto-Adelheid-Pfennige. Untersuchungen zu Münzen des 10./11. Jahrhunderts*, CNS, Nova series 7, Stockholm 1991. Prace te są kontynuowane przez badaczy młodszej generacji: B. Klugego, I. Leimusa i P. Ilischa, którzy sugerują pewną modyfikację przedstawianego dotychczas obrazu. Cofają oni początki emisji tych monet do 983 r., co pozwala wiązać je z własnym, feudalnym mennictwem Adelajdy, a nie ogólnopanstwowym, jak dotąd sądzono (por. P. Ilisch w *WN XLIX*, 2005, z. 1, s. 39-62).

Dobra znajomość materiałów przechowywanych w Szwecji zaowocowała również na innych polach. Pomogła Verze Hatz na przykład rozróżnić bardzo podobne do siebie monety bite we Frankonii

(*Zur Unterscheidung der ottonischen Prägungen in Mainz, Speyer und Worms*, [w:] *CNS I*, 1961, s. 145-151) lub analizować monety z bawarskich mennic pomocniczych w stosunku do Ratyzbony (*Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 13, 1963, s. 131-137). O ile pierwsza praca wyprzedziła studia Christiana Stoessa nad mogunckim mennictwem, o tyle druga ułatwiła badania Wolfgangowi Hahnowi, najlepszemu dziś znawcy mennictwa bawarskiego.

Spśród innych prac Very Hatz wymienimy jeszcze dwa ważne artykuły dotyczące ikonografii. Jeden jest poświęcony wpływom bizantyjskim na wyobrażenia monet niemieckich w XI w. (*Zeitschrift für Archäologie* 12, 1978, s. 145-162), drugi natomiast przynosi rewelacyjne odkrycie łańcucha połączeń stempli monet niemieckich z początku XI w. wiernie imitujących wzory bizantyjskie i arabskie z Andaluzji (współ z U. Linder Welin, *CNS*, II, 1968, s. 1-38).

Do bibliografii Very Hatz trzeba wliczyć także ok. 120 recenzji i notatek zamieszczonych na łamach „*Hamburger Beiträge zur Numismatik*” oraz prace redakcyjne prowadzone zarówno w tym piśmie, jak też w serii „*Numismatische Studien*”.

Pod względem liczby i objętości publikacji dorobek Dr Very Hatz, jak na ponad półwiekową działalność naukową, mógłby się wydawać niezbyt znaczny. Ma on jednak duży ciężar gatunkowy. Wszystko, co wyszło spod Jej pióra, napisane jest bardzo rzetelnie, ze znakomitą znajomością źródeł. Wymagało to nie tylko dużych kompetencji, ale też wielkiego nakładu pracy. Nie szczędziła jej też Autorka we wszystkich przedsięwzięciach zespołowych.

Jej osiągnięcia zostały docenione zarówno przez władze szwedzkie (Ko-

mandoria Królewskiego Orderu Gwiazdy Północnej w 1993 r.), jak też przez przyjaciół i kolegów z Niemiec, Skandynawii i wielu innych krajów, w tym również z Polski (*Commentationes Numismaticae 1988. Festgabe für Gert und Vera Hatz zum 4. Januar 1988 dargebracht*, red. P. Berghaus, Hamburg 1988; tu bibliografia obojga jubilatów).

Z żalem żegnamy Uczoną, która – pracując nad materiałem masowo odnajdywanym także w Polsce – dobrze zasłużyła się również dla historii pieniądza wczesnośredniowiecznego na naszych ziemiach.

Stanisław Suchodolski

Mark Blackburn (1953-2011)

Zmarł doktor Mark Alistair Sinclair Blackburn, kurator Działu Monet i Medali w Fitzwilliam Museum w Cambridge, wybitny numizmatyk i mediewista. Wiadomość to tym smutniejsza, że dotyczy badacza w pełni sił twórczych, o wielkim dorobku, ale jeszcze większym potencjale, człowieka obdarzonego otwartym umysłem, niezwykle zdolnościami organizacyjnymi i przywódczymi, a jednocześnie pełnego życzliwości.

Mark Blackburn urodził się 5 stycznia 1953 roku w miasteczku Camberley w Surrey, pod Londynem. Po ukończeniu szkoły w Tunbridge Wells, gdzie później mieszkał z rodziną, zaczął studia chemiczne na Uniwersytecie w Oxfordzie. Kierunek studiów szybko zmienił – na rzecz prawa. Od dzieciństwa zbierał monety, a w 1971 r. został przyjęty do Brytyjskiego Towarzystwa Numizmatycznego. Przeczytawszy w dorocznym adresie prezesa towarzystwa, dra Stewarta Lyona, o niedostatku badaczy numizmatyki brytyjskiej, zwrócił się do autora z prośbą o włączenie do prac badawczych. S. Lyon skontaktował mło-

dego człowieka z największym wówczas autorytetem numizmatyki anglosaskiej, Michaeliem Dolley'em. Trzecim Jego mistrzem został dr Donald Michael Metcalf z Oxfordu, uczony numizmatyk o bardzo szerokich zainteresowaniach. Uczył się od nich jako amator, student prawa w kolegium St Edmund Hall w Oxfordzie. W 1973 r. Mark Blackburn opublikował pierwszą pracę numizmatyczną. Był to komunikat, w którym na podstawie rękopiśmiennych pamiętników osiemnastowiecznego antykwariusza, Thomasa Hearne'a, członka St Edmund Hall, Autor zidentyfikował pochodzenie znaleziskowe przechowywanego w zbiorach muzealnych unikatowego pensa króla Henryka I (1100-1135) i mincerza Lefwine'a z mennicy w Tamworth („British Numismatic Journal”, t. 43, 1973, s. 99-100). Jeszcze w czasie studiów został wybrany prezesem Oxfordzkiego Uniwersyteckiego Towarzystwa Archeologicznego (Oxford University Archaeological Society), a jako swój adres prezesowski (*a presidential address*) wygłosił wykład o mennicy w Watchet w Sommerset, niewielkim warsztacie działającym od czasów Etelreda II do Stefana. Pracę o mennicy w Watchet w formie gruntownej rozprawy opublikował w 1974 r., mając lat 21 („British Numismatic Journal”, t. 44, s. 13-38). Kolejne publikacje – na łamach „British Numismatic Journal”, „Numismatic Chronicle”, „Seaby's Coin and Medal Bulletin” czy „Numismatic Circular” – dotyczyły także mennictwa anglosaskiego i normańskiego, które stało się główną dziedziną Jego zainteresowań i polem największych osiągnięć naukowych. W 1975 r. uzyskał bakalaureat z prawa, a w 1978 r. stopień Master of Arts Uniwersytetu Oxfordzkiego. W 1976 r. został członkiem londyńskiej korporacji prawniczej Middle Temple jako adwokat (*Barrister-at-Law*), a w latach